

kun hän sai kuulla, että hänen virkaylennyksensä Open Universityssa oli torjuttu osin sillä perusteella, että hänellä oli liian monia yhdessä toisten tutkijoiden kanssa tuotettuja julkaisuja. Samana päivänä hän oli kyseisen yliopiston tutkimusneuvostossa keskustelemassa siitä, miksi tutkijoiden välistä yhteistyötä on vaikea edistää.

Useissa kohdin Clarke tähdentää, että akateemisten tuotosten ei ole tarkoitus naulata kohteitaan lukkoon vaan toimia pikemminkin keskusteluiden avaajina tai panoksina jo käynnissä oleviin keskusteluihin. Sekä Clarke että Larry Grossberg kuvaavat dialogisaa itseään jonkinlaisiksi *bricoleureiksi* eli nikkaroojiksi. Kuten Clarke asian muotoilee: ”En pidä itseäni erityisen teräväpäisenä. En ole mielestäni omaperäinen ajattelija, en henkilö, jolla on suuria ajatuksia – enkä halua sellainen ollakaan. Uskon kuitenkin, että ystäviltä, keskustelukumppaneilta, kiinnostavaa työtä tekeviltä ihmisiltä yhteen tuomani ajatukset saavat minut ja kenties jotkut muutkin ajattelemaan hieman toisin kuin aiemmin. Tällaiset liikkeellepanevat palaset näyttävät olevan tärkeitä.” (s. 48.)

Tärkeää näyttää olevan myös tilan raivaaminen tutkimusyhteisöjen jäsenille. Wendy Larnerin sanoin (s. 188): ”Voi

raivata tilaa sellaisille ihmisille, jotka muina aikoina ja toisissa paikoissa eivät olisi löytäneet itseään akateemisesta maailmasta siksi, että [...] yliopistot ovat yhä uskomattoman eriarvoisia tiloja.” Huolenpito yhteisön kuokistamisesta onkin keskeinen dialogien kokoamisen motiivi.

Mikko Lehtonen

Sosiologian ilmastokriisistä ilmastokriisin sosiologiaan

Raymond Murphy: *The Fossil-Fuelled Climate Crisis. Foresight or Discounting Danger?* New York & Lontoo: Palgrave Macmillan, 2021, 397 s.
ISBN 978-3-03053324-3

Kenellekään ei liene enää epäselvää, että yhteiskunnallisen muutoksen suuntaa määrittävät nyt ekologisen kestävyden kysymykset. Käsitys siitä, että yhteiskunta tarvitsee ekologista jälleenrakennusta – ja nopeasti – onkin laajalti jaettua. Sitä vaativat niin tutkijat, kansalaiset, yrittäjät kuin poliitikotkin.

Luonnontieteelliset perusteet yhteiskunnan ekologisen jälleenrakentamisen välttämättömyydelle ovat miltei

kiistattomat: ilmastokriisiin vastaaminen edellyttää järjestelmätasoisista sopeutumista ai-neellisen maailman muutoksiin ja sen rajallisiin resursseihin. Alan tutkijat ovat varsin yksimielisiä myös siitä, ettei ekologinen jälleenrakennus onnistu ilman yhteiskuntatieteellistä tietoa ja osaamista. Tarvitaan uudenlaisia elämisen, asumisen, liikkumisen, tuotannon ja kulutuksen tapoja sekä ymmärrystä toiminnan ja rakenteen välisistä jännitteistä – siis kaikkea sitä tietoa, joka perinteisesti on ollut sosiologian vahvuus.

Ympäristösosiologiaa lukuunottamatta sosiologia on kuitenkin ollut kovin hiljaa ilmastokriisin syventyessä. Esimerkiksi pikainen silmäys *Sosiologia*-lehden indeksiin kertoo, että lehdessä on julkaistu 275 artikkelia vuosina 2000–2020. Niistä vain kolme käsittelee edes jollakin tavalla ilmastonmuutosta. On vahvoja viitteitä siitä, ettei kansainvälisissä sosiologian valta-lehdissä tilanne ole sen parempi, kuten esimerkiksi Constance Lever-Tracy (”Global Warming and Sociology”, *Current Sociology* 56:3, 445–466) on todennut. Hän kävi läpi kahdeksan keskeisen sosiologian tiedelehden artikkelit vuosilta 2000–2005, eikä löytänyt yhdestäkään tuona ajanjaksona julkaistun artikkelin otsikosta tai abstraktista mainintaa ilmastonmuutoksesta tai sitä

vastaavasta käsitteestä. Artikkelien sisältöjen perkaamisen tuloksena mainintoja ilmastomuutoksesta löytyi sentään 29 artikkelista. Ilmastokriisin näkymättömyys sosiologiassa onkin hätkähdyttävää. Näyttää siltä, että yhteiskuntaa perin juurin ravistelevasta ilmastokriisistä huolimatta sosiologia jatkaa teoriaansa modernista yhteiskunnasta ikään kuin ihmiset eläisivät maailmassa vain keskenään.

Arvioitavana oleva pitkänlinjan ympäristösosiologi Raymond Murphyn teos *The Fossil-Fueled Climate Crisis* herättelee pohtimaan, olisiko sosiologian aika ottaa vakavasti yhteisöelämän moniaineisuus. Kirjassa Murphy analysoi ilmastokriisiin johtanutta kehityskulkua, joka perustuu fossiilisten polttoainneiden keskeiseen asemaan modernin yhteiskunnan ja sen sosiaalisten käytäntöjen rakentumisessa ja kehityksessä. Vaikka kirjassa pääpaino on ilmastokriisin ongelmakentän analyysissa, Murphy ei kuitenkaan vain tyydy osoittamaan ongelmia, vaan myös etsii, arvioi ja esittää joukon ratkaisuehdotuksia.

Kirja rakentuu johdannosta, kahdesta osasta ja niiden yhteensä kymmenestä luvusta. Ensimmäisessä osassa Murphy pureutuu ilmastokriisin problematiikkaan. Tarkastelu alkaa

suorastaan hengästyttävällä ilmastotieteellisen tiedon vyörytyksellä ilmastomuutoksen syistä ja seurauksista. Kerronta on vastaansanomattoman mykistävää. Tapa, jolla Murphy kertoo ilmastotieteiden tuloksia, voi vaikuttaa yritykseltä ravistella lukija tajuamaan tilanteen vakavuuden, ja sitä se yhdeltä osin onkin. Hänen mukaansa ilmastotiede todistaa kiistatta, miksi nyt on syytä puhua nimenomaan ilmastokriisistä eikä keksiä sille kenties sosiaalisesti helpommin hyväksyttävämpiä nimityksiä. Murphy katsoo, ettei nyt ole edes aika etsiä kenties sosiaalisesti hyväksyttävämpiä tai vähemmän syyllistäviä tapoja kuvailla yhteiskuntaelämän aikaansaamia ekologisia ongelmia. Hänen mukaansa yhteiskuntatieteellisten analyysien ja politiikan tulisi perustua parhaaseen käytettävissä olevaan tieteelliseen näyttöön eikä vältellä totuuksien kertomista, olivat totuudet sitten kuinka pelottavia, kiusallisia tai syyllistäviä. Sitä, mikä on sosiaalisesti hyväksyttävää tiettyssä katsannossa, ei pidä sekoittaa siihen, mitä tarvitaan, sanoo Murphy. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa syy, miksi Murphy nojaa niin vahvasti luonnontieteisiin.

Yleisesti ottaen Murphy tukeutuu analyysissaan luonnontieteelliseen tietoon ilmastomuutoksesta kahdesta syystä. Ensinnäkin

hän peräänkuuluttaa kirjassaan yhteiskuntatieteiden vahvempaa yhteistyötä luonnontieteiden kanssa. Hänen mukaansa on kiistatonta, että ilmastotieteelliset faktat ovat yhtä aikaa myös sosiaalisia faktoja. Esimerkiksi lentomatkestämisen ilmastovaiikutukset kertovat suoraan siitä, että yhden oikeus vapaaseen liikkumiseen on toisia ihmisryhmiä ja muuta luontoa poissulkevaa. Tällä hän tarkoittaa, että niin kauan kuin joidenkin liikkumisen vapautta pidetään kulttuurisesti hyväksyttävänä, hyväksytään myös tämän vapauden ilmastolliset seuraukset, jotka puolestaan rajoittavat muiden – nykyisten ja etenkin tulevien – ihmisten sekä muun luonnon mahdollisuuksia. Murphy tuntuu ajattelevan, että ilmastotieteelliset tiedot sosiaalisten käytäntöjen ja rakenteiden ympäristöllisistä seurauksista tekevät näkyväksi niiden taustalla olevat taloudelliset ja poliittiset kytkökset ja valinnat.

Toiseksi kyse on sosiologian teorian kehittämisestä. Murphy arvioi, että ympäristösosiologian ohella esimerkiksi toimijaverkostoteoria (Bruno Latour) ja sosiologinen käytäntöteoria (Elizabeth Shove) ovat kiitettävästi rakentaneet uudenlaista yhteiskuntateoreettista käsitteistöä, joka auttaa avaamaan yhteisöelämää tuottavat ja ylläpitävät materiaaliset suhteet ja sidokset. Hän kuitenkin katsoo, että yhteisöelämän aineelli-

suutta koskeva sosiologinen teoriakehittäminen on jäänyt turhan abstraktiksi pohdinnaksi, ja siksi hän kehottaa sosiologeja rakentamaan teorioitaan sosiaalisesta rohkeasti luonnontieteellisen tiedon pohjalta.

Murphyn oma ratkaisu on rakentaa sosiaalisen toiminnan teoria, joka kykenisi huomioimaan yhtä aikaa yhteiskunnan aineellisen ja sosiaalisen todellisuuden. Tähän hän löytää välineet Max Weberin sosiaalisen sulkeuman käsitteestä. Sosiaalisen sulkeuman käsitteellä tarkoitetaan tiivistetysti muiden ryhmien tai yksilöiden ulossulkeumista joltakin yhteiskunnallisen toiminnan kentältä omien asemien parantamiseksi. Teoksessaan Murphy laajentaa käsitteen alaa sisällyttäen siihen ekologisen ympäristön, minkä ansiosta on mahdollista analysoida sosiaalisten käytäntöjen ja rakenteiden merkitystä suhteessa siihen, millaiset niiden ilmastovaikutukset ovat.

Ratkaisu on yllättävän toimiva. Analyysissaan Murphy osoittaa, miten fossiilisten polttoaineiden käyttöön perustuva sosiaalinen järjestys on yhdenlainen monopoliasema, josta ne, joilla on jo kaikkea (resursseja ja mahdollisuuksia), pitävät kiinni huolimatta siitä, millaiset sen yhteisvaikutukset ovat muille ihmisille ja muulle luonnolle. Tätä sosiaalista sulkeumaa yl-

läpitävät markkinadynamiikka, kulutusyhteiskunnan toimintalogiikka sekä aikaan ja tilaan liittyvät käytännöt. Etenkin tulevien sukupolvien ja muun luonnon aseman esille tuomisessa Murphyn analyysi onnistuu erinomaisesti. Vallitseva monopolistinen sosiaalinen sulkeuma sulkee tulevat sukupolvet pois kuvioista, ja siksi ilmastokriisiin kytkeytyy huomattavia ylisukupolvisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä. Murphyn mukaan monopolistinen sosiaalinen sulkeuma ylläpitääkin ”normaalisuuden kuolinkouristusta” (Ulrich Beck), mikä hankaloittaa ilmastokriisin ratkaisemista. Monopoliasema sallii toimijoiden jatkaa huoletta toimiansa, koska sen varaan rakentunut sosiaalinen järjestys ei sisällä keinoja, jotka murtaisivat olemassa olevia asemia tai käytäntöjä.

Jos kirjan ensimmäiselle osalle on ominaista luonnontieteellisen tiedon vyörytys, toisessa osassa Murphy puolestaan keskittyy analysoimaan yhteiskunnallisia ja yhteiskuntatieteellisiä keskusteluja ja tulkintoja ilmastokriisin ratkaisuvaihtoehtoista ja -mahdollisuuksista. Myös tämän tarkastelun Murphy tekee kattavasti ja monipuolisesti. Analyysissaan hän pureutuu tulkinnallisiin jännitteisiin, jotka juontuvat siitä, että ilmastokriisin hillintään sisältyy useampia ristiriitaisia arvoasetelmia: riski vastaan riskittömyys, uhka vastaan toivo,

talous vastaan ympäristö, vapaat markkinat vastaan valtiovallan interventiot, ilmastonmuutoksen aikajänne vastaan politiikan aikajänne, luottamus teknologisiin innovaatioihin vastaan toive, että ihminen kykenisi kontrolloimaan omia sosiaalisia käytäntöjään, ja niin edelleen.

Tarkasteluissaan Murphy avaa edellä mainittuja tulkinnallisia jännitteitä yksi kerrallaan. Sosiologisista keskusteluista mukana ovat etenkin Ulrich Beckin, Anthony Giddensin ja ekologisen modernisaatioteorian tulkinnat ja näkemykset, jotka Murphy perkaa huolella ja kriittisesti. Tulkinnallisten jännitteiden purkamisen jälkeen vuoronsa saavat erilaiset taloudelliset ohjauskeinot ja sosiotekniset innovaatiot, joiden mahdollisuuksia – ja mahdottomuuksia – kääntää fossiilikapitalistisen modernin yhteiskunnan suunta hiilineutraaliksi Murphy arvioi. Murphy vaikuttaa vahvasti epäilevän taloudellisten ohjauskeinojen ja sosioteknisten innovaatioiden roolia ilmastokriisin ratkaisemisessa – vai mitä pitäisi ajatella siitä, että hän toistuvasti käsittelee sosioteknisiä ja taloudellisia ratkaisumalleja puhumalla yleistetystä uskosta luonnon hallintaan? Hänen mukaansa esimerkiksi sosiotekniset ratkaisut ilmastokriisin hillitsemiseksi ovat tyhjää puhetta, ellei oikeasti tiedetä, mitä ne ovat,

mihin ne pystyvät, ja kuinka ne voidaan ottaa käyttöön. Toisen osan analyysit eivät juuri tuota sen lohdullisempaa kuvaa ihmiskunnan mahdollisuuksista kääntää kurssia kuin ensimmäisen osan ongelmakertomukseen. Murphy ei selvästikään usko, että uskottelu toivosta parempaan tulevaisuuteen ratkaisisi mitään. Muttei Murphy kuitenkaan ihan toivoton ole.

Kirjan päättävässä luvussa Murphy esittelee joukon keinoja, jotka voisivat auttaa ihmistä pääsemään irti fossiilisten polttoaineiden perustalle rakentuneen kestävämmän yhteisöllisen elämäntavan ikeestä. Myös keinojen listaaminen rakentaa kirjaan mielenkiintoisen jännitteen. Kirjassa Murphy tuntuu voimakkaasti epäilevän esimerkiksi sosioteknisten innovaatioiden mahdollisuuksia ilmastokriisin ratkaisussa. Silti hän asettaa paljon painoa sille, että jos ihmiset vain tietäisivät paremmin ilmastokriisin syistä ja seurauksista, niin ehkä he osaisivat ryhtyä toimeen sen ratkaisemiseksi. Tätä voi tulkita niin, että kaikesta kriittisyydestään huolimatta Murphy on sosiologi, joka luottaa ihmisten kollektiiviseen kekseliäisyyteen, onhan siitä eittämättömät todisteet niin hyvässä kuin pahassakin. Olennaista on kuitenkin huomioida, että myös luonnolla voi olla sanansa sanottavana siihen, mihin kekse-

liäisyys lopulta riittää. Murphyn mukaan on parempi ennakoita kuin vähentää vaaroja, koska ei voida olla varmoja, millaisten vaarojen edessä nyt oikeastaan ollaankaan.

Raymond Murphyn teos on pysäyttävä lukukokemus. Se pistää miettimään, kuinka vakava kriisi ilmastonmuutos yhdessä muiden ympäristömuutosten kanssa oikein onkaan. Teoksen luettuani olen entistäkin vakuuttuneempi siitä, ettei sosiologia voi enää pysytellä omissa maailmoissaan, jos se haluaa säilyttää uskottavuutensa perustavana yhteiskuntatieteenä. Ympäristö tulisi juurruttaa perustaksi kaikkiin sosiaalista koskeviin tarkasteluihin, tai ainakin ympäristönäkökulman poisjättämistä tulisi perustella. Suosittelen kirjaa kaikille sosiologeille.

Jarno Valkonen

Miten datafikaatio haastaa organisaatiot?

John Storm Pedersen & Adrian Wilkinson (toim.): *Big Data. Promises, Applications, and Pitfalls*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2019, 400 s. ISBN 978-1-78811-234-5

Yhä suurempaa osaa ihmisten ja yhteisöjen toiminnasta tark-

kaillaan, mitataan, ja analysoidaan – maailma muutetaan digitaaliseksi dataksi. John Storm Pedersonin ja Adrian Wilkinsonin toimittama kokoomateos on mielenkiintoinen katsaus tähän datafikaatioon, erityisesti organisaatioiden ja hyvinvointivaltion näkökulmasta.

Big Data on yksi aikakautemme muotianoista, joka lisääntään otsikoihin ja rahoitushakemuksiin, kun halutaan olla aallonharjalla. Arvioitava teos sortuu hauskalla metatasolla tähän samaan: kirjan artikkeleista ainoastaan muutama käsittelee varsinaisia big datan tarjoamia etuja tai haasteita, kun taas muissa tarkastellaan arkisempia tilanteita, joihin organisaatiot joutuvat, kun datan rooli organisaatioissa kasvaa ja sitä kasvatetaan. Arkkityyppiä big datan haasteet liittyvät datan määrään, sen kertymisnopeuteen, sen heterogeenisyyteen ja sen luotettavuustarkasteluun. Kirjoittajienkin mukaan monet tarkastelluista haasteista liittyvät enemmänkin toiminnan mittaamisen käynnistämiseen kuin siihen, että mitattua materiaalia olisi liikaa tai sitä kertyisi liian nopeasti.

Molemmat toimittajat ovat organisaatiotutkimuksen alalta: Pederson on johtamisen ja organisaatiotutkimuksen professori University of Southern